

DAVLAT-XUSUSIY SHERIKCHILIGI LOYIHASIDA KORPORATIV BOSHQARUVNI SHAKLLANTIRISHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBALARI

*Mo'ydinov Ozodbek Olimjonovich,
ADU Iqtisodiyot kafedrasida o'qituvchisi.
muydinovozodbek3@gmail.com
+998(91)498-9555 Telegramm: @Ozodbek9555*

Annotatsiya: Mazkur maqolada jahon amaliyotida sodir bo'lgan Davlat-xususiy sheriklik loyihasi jarayonlari, davlat boshqaruvi organi va xususiy sektor o'rtasida huquqiy va iqtisodiy nuqtai nazar Malayziya misolida o'rganildi.

Kalit so'zlar: Davlat-xususiy sheriklik, Davlat, konsession, investitsiya, loyiha, tizim, xususiy tadbirkorlik, infratuzilma.

Abstract: In this article, the processes of the Public-Private Partnership project, which took place in the world practice, the legal and economic point of view between the public administration body and the private sector were studied in the case of Malaysia.

Keywords: Public-private partnership, State, concession, investment, project, system, private enterprise, infrastructure.

KIRISH. Davlat-xususiy sheriklik tizimi (DXSH) - biror mamlakatga yoki ushbu mamlakat tomonidan berilgan ko'rsatmalar asosida xizmat ko'rsatuvchi xususiy sektor uchun uzoq muddatli shartnoma bo'lib, xususiy sektor o'zining moliyaviy, texnik va boshqaruv resurslaridan foydalanish orqali loyihani ilgari suruvchi kuch hisoblanadi. Davlat sektori esa asosiy loyiha aktivlari (misol uchun, yer uchastkalari)ni taqdim etadi va yuridik hamda shartnoma asosida uzoq muddatli o'zaro munosabatlarni o'rnatadi, loyihaga tayyorgarlikni moliyalashtiradi.

Asosiy qism. Barcha zamonaviy davlatlarda davlat mulkini, xususan, ko'chmas mulkni yer uchastkalari va ularda joylashgan binolar, inshootlar va texnik infratuzilmalar bilan birgalikda samarali shakllantirish va boshqarishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Shu bilan birga, bir tomondan, davlatning, ikkinchi tomondan, xususiy tuzilmalarning mavjud kuch va salohiyatini maqsadli va aniq birlashtirish uchun hamma joyda ishtirok etilmoqda. Dunyoning ko'pgina mamlakatlarida davlat-xususiy sheriklik kuchlarni jamlashning tan olingan tashkiliy shakli va mexanizmiga aylandi.

Oldingi bo'limlarda muhokama qilingan DXShning asosiy shakllari amalda asosiy va eng ko'p qo'llaniladigan DXSh mexanizmlarini aniqlash imkonini beradi. Bunday mexanizmlardan biri imtiyozdir.

Davlat mulkini boshqarishning integral shaklini shakllantirish jihatlarini tizimlashtirish to'rtta asosiy jihatni o'z ichiga oladi: iqtisodiy, huquqiy, ijtimoiy va ekologik. Bu jihatlar, jumladan, davlat va biznes manfaatlari konsessiya mexanizmini amalga oshirishning ajralmas elementlari hisoblanadi.

Bu mexanizmdan foydalanish zarurati, eng avvalo, sanoatning ayrim tarmoqlaridagi korxonalarni strategik ahamiyatga ega iqtisodiy yoki ijtimoiy-siyosiy xususiyatga (energetika, mudofaa sanoati va boshqalar) ega bo'lgani uchun xususiylashtirish mumkin emasligi bilan belgilanadi. Biroq, boshqa tomondan, davlat byudjetida oddiy va kengaytirilgan takror ishlab chiqarishni ta'minlashga imkon beradigan etarli miqdordagi mablag'lar mavjud emas. Ushbu qarama-qarshilikni bartaraf etish uchun konsessiya qo'llaniladi.

Hududiy miqyosda konsessiya loyihalarini amalga oshirish tajribasi tahlili ushbu usuldan past darajada foydalanishdan dalolat beradi. DXSh rivojlantirish markazi tomonidan taqdim etilgan mintaqalarning qiyosiy reytingida ushbu faoliyatda faol ishtirok etayotgan sub'ektlarning ulushi juda kichik. Reyting integral baholash asosida tuzilgan: mavzu bo'yicha konsessiya shartnomalari soni; infratuzilma ob'ektiga xususiy investor tomonidan kiritilgan investitsiyalar hajmi; konsessiya shartnomasida ko'rsatilgan shartlar va boshqa ba'zi ko'rsatkichlar. Aksariyat hududlarda integral ball hatto 30 balldan oshmaydi, bu esa ushbu mexanizmning zaif rivojlanishidan dalolat beradi.

Davlat-xususiy sheriklik muvaffaqiyatiga ta'sir qiluvchi sheriklikning asosiy yutuq omillarini aniqlash bo'yicha ko'plab tadqiqotlar olib borildi. Chunki aksariyat davlat-xususiy sheriklik loyihalari uzoq muddatli xarakterga ega va shartnomaviy kelishuvlarni o'z ichiga oladi, davlat-xususiy sheriklik faoliyatida shartnomaviy boshqaruvning roli haqida hali ko'p narsalarni o'rganish kerak. Shuning uchun, ushbu tadqiqot Malayziyadagi hamkorlikning asosiy muvaffaqiyat omillari va hamkorlik faoliyati o'rtasidagi bog'liqlikda shartnomaviy boshqaruvning ta'sirini o'rganadi. "Manfaatdor tomonlar Nazariyasi" ushbu tadqiqot uchun tayanch nazariya bo'lib xizmat qiladi. Ushbu tadqiqot anketalarni tarqatish uchun pozitivistik paradigmaga (aniq ko'rinish va hajmga ega bo'lgan, botiliy narsalargagina asoslanadigan qarash) asoslangan miqdoriy usuldan foydalangan. Ma'lumotlar Malayziya davlat-xususiy hamkorlik bo'limi tomonidan tartibga solingan Malayziya davlat-xususiy hamkorlik loyihalaridagi 261 nafar shartnoma tuzuvchi tomonlarning mansabdor shaxslaridan to'plangan va tabaqalashtirilgan tasodifiy tanlab olish usuli qo'llanilgan. Strukturaviy tenglama model tahlili shuni ko'rsatdiki, o'nta farazdan sakkiztasi qo'llab-quvvatlangan. Ushbu tadqiqotga ko'ra, shartnomaviy boshqaruv hamkorlik faoliyatiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlangan. Shu bilan birga, shartnomaviy boshqaruv hamkorlikning asosiy muvaffaqiyat omillari va hamkorlik samaradorligi o'rtasidagi munosabatlarni mo'tadil qilmasligi ham aniqlandi. Vaqt cheklovlari va COVID-19

pandemiyasining paydo bo'lishi tufayli ushbu tadqiqot keskin nuqtai nazardan o'tkazildi va miqdoriy metodologiya qo'llanildi. Ushbu tadqiqot natijalari shartnomaviy boshqaruv va hamkorlik faoliyati ma'lumotlarida muhim ahamiyatga ega, ular siyosatchilar va kontsessionerlarni (sotuvga huquq berilgan shaxs) shartnomaviy boshqaruvning davlat-xususiy hamkorlik loyihasi faoliyatiga ta'siri haqidagi yangi ma'lumotlar bilan ta'minlayapti. Davlat-xususiy hamkorlik loyihalari menejerlari ham shartnomaviy boshqaruv ularning loyihalari samaradorligiga qanday ta'sir qilishini tushunish orqali o'z loyihalarining samaradorligini oshira olishlari kerak.

Ideal holda, imtiyozlar davlat, hududlar, xususiy sektor va jamiyat uchun foydalidir. Ta'sis sub'ektlari uchun ushbu mexanizmning afzalliklari quyidagilardan iborat.

Birinchidan, bu qimmat infratuzilma ob'ektlarini qurish yoki obodonlashtirish uchun byudjetdan tashqari mablag'larni jalb qilishdir.

Ikkinchidan, texnologik jihatdan murakkab infratuzilma loyihalarini amalga oshirish uchun xususiy sherikning tajribasi va texnologiyalaridan foydalanish. Keyingi afzallik - bu davlat va xususiy sektor o'rtasida xavflarni taqsimlash. Va nihoyat, kontsessiya loyihalari mintaqadagi investitsiya muhitini yaxshilashga va mintaqa infratuzilmasiga investitsiyalarni, jumladan, xorijiy investitsiyalarni jalb qilishga yordam beradi.

Xulosa. Xususiy sektorning kontsessiya loyihalariga qiziqishi xususiy firmalarning davlat aktivlarini uzoq muddatga, ko'pincha imtiyozli shartlarda foydalanish uchun olishida namoyon bo'ladi. Davlat shartnoma taraflaridan biri bo'lganligi sababli, biznes ideal holda minimal risklarni o'z zimmasiga oladi, chunki davlat ishonchli sherik bo'lib, loyiha foydasiz bo'lgan taqdirda muayyan kafolatlar beradi. Ayrim tarmoqlarda, masalan, uy-joy kommunal xo'jaligi sohasida, davlat rentabelligi past bo'lgan xususiy kompaniyani viloyat byudjetidan qo'llab-quvvatlash darajasiga boradi. Bundan tashqari, kontsessiya shartnomalarida biznes vakillari davlat boshqaruviga xos byurokratik tartib-qoidalar mavjud emasligi sababli o'z faoliyatining rentabelligini faolroq oshirishlari mumkin. Bu, shuningdek, tajriba, bilim va nou-xauni amalga oshirish qobiliyatidagi afzalliklarni o'z ichiga oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. O'zbekiston Respublikasining "Davlat-xususiy sheriklik to'g'risida"gi 2019 yil 10 may O'RQ-537-son Qonuni. <https://lex.uz/docs/4329270>
2. O'zbekiston Respublikasining "Davlat-xususiy sheriklik to'g'risidagi Qonunchilik takomillashtirilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish, shuningdek ayrim qonun hujjatlarini o'z kuchini yo'qotgan deb topish haqida"gi 2021 yil 22 yanvar O'RQ-669-son Qonuni. <https://lex.uz/pdfs/5235535>

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining "tadbirkorlik muhitini yaxshilash va xususiy sektorni rivojlantirish orqali barqaror iqtisodiy o‘shish uchun shart-sharoitlarni yaratish borasidagi navbatdagi islohotlar to‘g‘risi"gi 2022 yil 08 apreldagi PF-101-sonli Farmoni. <https://lex.uz/docs/5947775>

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022-2026 yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida" gi PF-60-son Farmoni. <https://lex.uz/uz/docs/5841063>

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining "Davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishning huquqiy va institusional bazasini yaratish bo‘yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to‘g‘risida"gi 2018 yil 20 oktyabrda PQ-3980-sonli qarori. <https://lex.uz/ru/docs/4007891>

6. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi davlat-xususiy sherikchilikni rivojlantirish agentligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida"gi 2018 yil 13 dekabrda 1009-sonli qarori. <https://lex.uz/docs/4104705>

7. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Davlat-xususiy sheriklik loyihalarini amalga oshirish tartibini takomillashtirish to‘g‘risida"gi 2020 yil 26 apreldagi 259-son qarori. <https://lex.uz/docs/4798603>

8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining "Davlat-xususiy sheriklik asosida hududlarda zamonaviy issiqxona xo‘jaliklarini tashkil qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi 2021 yil 7 iyundagi qarori. <https://lex.uz/docs/5446729>

9. Варнавский В.Г. Партнерство государства и частного сектора: формы, проекты, риски. - М.: Наука, 2005.

10. Варнавский В.Г. Концессионный механизм партнерства государства и частного сектора. М.: МОНФ, Институт мировой экономики и международных отношений РАН, 2008.

11. Максимов В.В. Государственно-частное партнерство в транспортной инфраструктуре: критерии оценки концессионных конкурсов / В.В. Максимов. – М.: Алпина Паблишерз, 2010.

12. Евенко В.В. Государственно-частное партнёрство: альянс скипетра и капитала. В.В. Евенко, В.Ю. Солдатенков // Вестник Брянского государственного технического университета, № 3, 2008.

13. Azlan Shah Abdul Latif , Noor Azman Ali, Zahira Ishan, Nor Siah Jaharuddin, Rohail Hassan and Adibah Abdul Latif. "Effects of Contract Governance on the Relation of Partnership Critical Success Factors and the Performance of Malaysia Public-Private Partnership Initiatives". International Journal of Financial Studies-2023 y.